

ATAD

Makale Türü: Araştırma makalesi

Geliş Tarihi:21.12.2021

Kabul Tarihi: 27.12.2021

Article Type: Research article

Submitted: 21.12.2021

Accepted: 27.12.2021

Gül ÇAKIR¹

TÜRKİYE'DE UYUŞTURUCU MADDELERE YÖNELİK GELİŐTİRİLEN POLİTİKALAR (1920-1950)

Öz Yirminci yüzyılın sonlarına doğru uyuşturucu madde kullanımı Türkiye'de yaygınlaŐmıştır. Bu maddelerin tıbbi kullanımının dışında keyif verici bir madde olarak halk tarafından kullanılması yeni rejimi kaygılandırmıŐtır. Bu maddelere bağımlı olan insan sayısının artması toplumda birçok sosyal ve ekonomik sorunlara sebep olmuştur. Devlet, yeni nesillerin bu alışkanlıklardan uzak durması için birçok yasal tedbirler almış ve yeni politikalar üretmiŐtir. Devlet aynı zamanda uyuşturucu madde üretim, satışını denetim altına almaya çalışmıŐtır. Afyon ziraatı önemli bir gelir kaynağı olduğu için Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, ilk baŐlarda bu üretimi sınırlandıracak uluslararası ittifaklara girmekten çekinmiŐtir. BaŐta İngiltere ve Mısır olmak üzere bazı devletlerin, Türkiye'nin uyuşturucu madde kaçakçılığı yaptığına dair ithamları ülkede önemli tartıŐmalara yol açmıŐtı. Bu nedenle Türkiye 1933 yılından itibaren uyuşturucu madde konusundaki uluslararası iŐbirliklerine katılmıŐtır. Devlet, uyuşturucu madde kaçakçılık faaliyetlerini sonlandırmak ve toplumu bu kötü

¹ Dr. Öğr. Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, gul.karacaer@deu.edu.tr, ORCID  <https://orcid.org/0000-0003-0041-9293>

alışkanlıktan kurtarmak için bir hayli ciddi çaba harcamıştır. Bu çalışma 1920-1950 yılları arasında Türkiye’de uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili geliştirilen sosyal ve sağlık politikalarını kapsamaktadır. Çalışmanın amacı söz konusu yıllarda Türkiye’nin uyuşturucu madde kullanımı, üretimi ve ihracına yönelik nasıl bir siyaset benimsediğini analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Uyuşturucu madde, Afyon, Eroin, Kokain, Bağımlılık, Türkiye.

The Policies Developed Towards Drugs in Turkey Between 1920-1955

Abstract Towards the end of the twentieth century drug use became widespread in Turkey. The use of these substances as a recreational matter apart from their necessary medical use worried the young Republic. The increase in the number of people addicted to these substances caused many social and economic problems in the society. The state took various precautions and produced new policies to protect new generations from these habits. The state also tried to control the production and sale of drug raw materials. Since opium agriculture was an important source of income for the Republic of Turkey, the administration at first refrained from entering international alliances that would limit such production. The unjustified accusations of some states, especially England and Egypt, that Turkey was involved in drug smuggling, led to significant debates in the country. For this reason, Turkey participated in international cooperation on drugs since 1933. The state made great efforts to eradicate drug smuggling activities and to save the society from this habit. This study involves social and health policies developed towards drug use in Turkey between the years 1920-1950. The aim of the study is to reveal Turkey's attitude towards drug use, production and export in those mentioned years.

Keywords: Drugs, Opium, Heroin, Cocaine, Addiction, Turkey

GİRİŐ

Yunanca “Narke” (uyku) kelimesinden kaynaklanan Narkotik (uyuşturucu madde) ifadesi uyuşturucu, sarhoş edici, keyif, tutku ve uyanıklık verici, tahrik edici etkileri bulunan ve kapsamı ortaya çıkan yeni türlere bağlı olarak genişleyen bitkisel ve sentetik (yapay) maddeleri kapsamaktadır². Uyuşturucu maddelerin keşfi, çeşitlendirilmesi ve kullanımı ile beraber insanlık çok sayıda sorunla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Madde bağımlılığı, suç oranlarının artması, intiharlar... bunların bazılarıdır. “*Bu maddelerin kötüye kullanılması; bireyin sağlığı yanında, toplum sağlığına, ekonomik ve kültürel yapıya da çeşitli zararlar vermektedir*”³.

Tıbbi amaçla kullanılan bazı bitkilerin uyuşturucu madde özelliği de vardır. Tıbbi amaçla kullanılan afyonun üretimi haşhaş bitkisinden yapılmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda afyon haşhaşından morfin izole edilmiştir. Morfin alkaloidi tıpta ve eczacılıkta kullanılmaktadır. Bu maddenin ağrı kesici özelliği de vardır. Bu özelliğinden dolayı tedavi yöntemlerinde önemli bir yeri vardır. Fakat bu madde keyif verici özelliğinden dolayı kimilerince tıbbi kullanımın dışında da kullanılmaya başlanmış, bu kullanım yaygınlaşmış ve kimileri bu maddelere bağımlı hale gelmişlerdir⁴. Osmanlı Devleti’nin yıkılmasını müteakip kurulan Türkiye Cumhuriyeti de afyon ziraatına önem vermiş ve bunu ekonominin önemli kaynağı olarak görmüştür. Türkiye’de yetiştirilen afyonun içindeki morfin miktarının fazlalığı, onun dünya pazarındaki popülaritesini arttırmıştır⁵. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de afyondan elde edilen alkaloidlerin uyuşturucu madde olarak kullanımının yaygınlaşması bir takım sosyal ve ekonomik problemlerin doğmasına sebep olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden

² Durmuş Tezcan, “Uyuşturucu Madde Kaçakçılığını Önleme Tedbirleri”, *Ankara Ünv. SBF Dergisi* 37(1982):206.

³ Mehmet Zülfü Öner, “Türk Ceza Kanunu’nda Uyuşturucu Madde İmal, İthal ve İhraç Suçları”, *TBB Dergisi* 88 (2010):106-151.

⁴ Yusuf Arslan, Duran Katar, Fatma Kayaçetin, İlhan Subaşı, “Afyon (Opium) Alkaloidleri ve Önemi”, *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi* 17(1-2) (2008):1-11.

⁵ Filiz Çolak, “Anadolu’da Afyon Ziraatı ve Ticaretine Dair İzlenimler”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 6 (2013) : 513-529.

beri morfin, eroin gibi uyuşturucu maddelerin kullanımını kısıtlayan yasalar üretmiş, bağımlılıkla ve uyuşturucu madde kaçakçılığı ile mücadele etmiştir. Sivil toplum örgütleri de bu konuyu ele alarak bağımlılıkla mücadele yoluna girmişlerdir. Türkiye'nin afyon üretimi konusu uluslararası platformlarda sıklıkla tartışılmış, bazı devletler Türkiye'deki uyuşturucu madde üretiminin uluslararası kurallara tabi tutulması için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardı.

Türkiye'de Uyuşturucu Madde Kullanımının Sosyal Boyutları ve Geliştirilen Sağlık Politikaları

Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâletinin geliştirdiği sağlık politikalarında uyuşturucu madde kullanımını engellemeye yönelik konular da bulunmaktaydı. Vekâlet, yayın yoluyla da sağlık propagandaları yürütmekteydi. Vekâletin yayınladığı "Sıhhi Müze Rehberi" adlı eserde uyuşturucu madde kullanımını engellemek amacıyla çeşitli yazılara yer verilmişti. Eserde morfin, kokain gibi maddelerin kullanımının bağımlılık yarattığı, önemli hastalıklara yol açtığı, ölüme sebep olduğu anlatılarak kişilerin sağlığını bozan bu türden maddelerden uzak durması gerektiğine dikkat çekilmiřti⁶. Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti tarafından tanzim edilen "Uyuşturucu Maddelerin Sureti İmâl ve İhzarı ile Tarzı Murakabesi Hakkında (1/79) Numaralı Kanun Layihası" da toplum sağlığını temin etmek ve söz konusu zararlı maddelerden halkı korumak maksadını gütmekteydi⁷. Böylece toplumsal düzeni ve halk sağlığını tehdit eden uyuşturucu maddeler ile ilgili ilk düzenlemeler 1928 yılından itibaren hayata geçirilmiştir.

Türkiye'de toplanan "Tıp Kongrelerinde" de uyuşturucu madde kullanımının insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri ele alınmış ve toplumun bu maddelerden uzak durması gerektiği ifade edilmişti. Örneğin 1935 yılında dönemin hekimlerinden Nazım şakir ve şükrü

⁶ Hikmet Hamdi, *Sıhhi Müze Rehberi*,(Ankara: Yeniğün Matbaası 1928), 30-32

⁷ CCA, 28.20.19, 08.04.1928.

Yusuf, morfin ve eroin, Şükrü Dilmen buna benzer diğer toks komaniler ile ilgili raporları altıncı Tıp Kongresi'nde sunmuşlardı⁸. Türk hekimleri, toplumu hastalıklar konusunda bilgilendirirken uyuşturucu maddeler konusunda da bilinçlendirmeye çalışmışlardı. Tıp kongrelerinin dışında da dönemin hekimleri ve aydınları gazetelerde yazdıkları yazılar ile halkı aydınlatmaya çalışmışlardı. Örneğin Celâlettin İzmirli'nin 1938 yılında *Kurun* gazetesinde "İlm bahisleri: Irsiyet Meselesi" adında yer alan yazısında bu konulardan bahsedilmişti. Celâlettin İzmirli, kokain, eroin, alkol, tütün kullanımının kalp damarları hastalıklarına yol açtığı, bu hastalıkların da kalıtım yoluyla çocuklara geçtiğini anlatmıştı. İzmirli, morfin kullanımının insanlarda kısırlık husule getirdiğini ifade etmişti. Yazısında morfinmanlardan doğan çocukların cılız olduğunu, bir kısmının öldüğünü belirtmiş, çocukların kordon kanında morfin bakiyesi görüldüğüne dikkat çekmeye çalışmıştı. Kokain kullanan insanların çocuklarında zekâ geriliğinin görülebileceği, bu çocukların cılız ve mikrosefali⁹ doğacağı tespitini yapan Celâlettin İzmirli'nin bu yazısı halkı bilinçlendirmek adına oldukça önemlidir¹⁰. Dönemin Memleket Hastanesi Asabi Hastalıklar mütehassısı Dr. Cevad Zekai Bey de gazetede yazdığı bir yazıda delilerin miktarının arttığına işaret etmişti. Bunun başlıca sebebinin alkolizm ve frengi olduğunu belirten hekim; esrar, kokain, morfin ve eter gibi madde kullanımı da buna etki ettiğine dikkat çekmişti¹¹. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren güçlü, sağlıklı bir toplum kurma ideali vardı. Özellikle de gelecek neslin beden ve ahlaken sağlıklı olması arzu edilmekteydi. Devlet, Türkiye'de uyuşturucu madde kullanımının yaygınlaşmaya başlamasından rahatsızlık duymaya başlamıştı. Bu alışkanlıkların toplumda görülmesi sosyal bir fobinin doğmasına sebep olmuştu. Söz konusu maddelerin kullanımı güçlü, sağlıklı ve ahlaklı toplum idealine ters düşen sonuçlar yaratmaktaydı. Uyuşturucu madde kullanımının ruhsal hastalıklara yol

⁸ *Kurun*, 2 İkinci Teşrin 1935, 3-7.

⁹ Mikrosefali, baş çevresinin yaş ve cinsiyete göre ortalamanın altındaki iki standart sapmadan daha küçük olduğu nöro gelişimsel bir bozukluktur.

¹⁰ *Kurun*, 21 Nisan 1938, 3.

¹¹ *Akşam*, 4 Haziran 1935, 5.

açtığının farkına varılması da yeni tedbirlerin alınması gerekliliğini ortaya çıkardı.

Uyuşturucu madde kullanımını engellemeye çalışan ve bu yönde faaliyet gösteren bir diğer kurum Yeşilay Cemiyeti idi. Cemiyet, 1920 yılında Hilâl-i Ahdar ismi ile kurulmuştu. Cemiyetin tek amacı alkolle mücadele değildi. Cemiyet uyuşturucu madde kullanımının artması nedeniyle bu bağımlılıkla mücadeleyi de programına almıştı. Cemiyete asli aza olurken bir tür yemin edilmekteydi. Kişi, cemiyete üye olunduğu sürece alkolün yanısıra uyuşturucu zehirleri kullanmayacağına dair yemin etmekteydi¹². Bu Cemiyet, dönemin yayınlarında bu konuyu işleyerek toplumu daha iyi bir yola sevk etmeye çalışmıştı. Cemiyette faal olan kişiler özellikle gençlerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğini sıklıkla ifade ediyordu. Örneğin Fahreddin Kerim Bey, Yeşil Hilâl Mecmuasında bu konuda halkı uyaran bir yazı kaleme almıştı. Uyuşturucu maddelerin gençler arasında kullanımının yaratacağı sağlık problemleri ve sosyal bozulmalara dikkat çekmişti. Yazısında gençler ile ilgili şu ifadeleri kullanmıřtı¹³:

“Buluğla beraber delikanlı çağına giren gence belsoğukluğu, frengi gibi hastalıklardan; rakı, afyon, morfin, kokain, esrar gibi keyif veren zehirlerden korunmayı öğretmek ve onların tehlikesini canlı tablolarla, sinemalarla, hikâyelerle göstermek ve anlatmak icap eder. Tenasüli hayatı esrarengiz bir surette göstermek, içtimaî zehirlerden bir kelime olsun anlatmamak yüzünden cahil kalan birçok gençler bilahare kolaylıkla dalâlet yoluna sapmışlar, fena arkadaşların muzır telkinlerine kurban olmuşlardır”

Fahreddin Kerim Bey, bedensel ve zihinsel açıdan sağlıklı çocukların doğması için ebeveynlerin her türlü zehirden uzak durmasını da önermişti.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Hatice Güzel Mumyalmaz, “Yeşilay Cemiyeti ve Faaliyetleri: Bağımlılıkla Mücadele, Sağlıklı ve Ahlâklı Nesiller Yetiştirme”. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi* 55(1), (2020): 368-387.

¹³ Fahreddin Kerim, “Sinirliiler Nasıl Yaşamalıdır?”, *Yeşil Hilâl* 4,(1929): 44.

TC. Yönetimi Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren gelecek neslin sağlıklı bireylerden oluşması için yeni politikalar üretme çabasına girmişti. Çocuk hayatı, çocuk ölümleri gibi konular üzerinde fikir alışverişleri yapan ve yeni fikirler sunan milletvekilleri 1925 yılında mecliste ilginç sayılabilecek saptamalarda bulunmuşlardı. Çocuk ölüm oranının ne olduğu ve ülkedeki çocuk ölümlerinin nedenleri konusunda tartışmalar yapılırken Denizli mebusu Mazhar Müfit şu ilginç ifadeleri kullanmıştı: *"Efendiler! Dişi çıkmamış bir çocuğun, henüz dört aylık çocuğun ağzına uyusun diye afyon torbasını sokmak ve sonra iki aylık bir çocuğa bulamaç yedirmekle çocuk yaşamaz. Elbette ölecektir"*¹⁴. Bu ifadeden anlıyoruz ki halk, henüz afyon'un kullanımı konusunda bilinçli bir zihniyete sahip değil. Bu konudaki bilinçsiz tutum en çok yeni neslin zararına sebebiyet verebilirdi. Meclisteki mebuslar da bunun farkındaydılar.

Gazeteler halkı uyuşturucu maddeler konusunda uyardı ve halkı bilinçlendirmeye çalışmaktaydılar. Vakıf gazetesinde yayınlanan bir yazıda Yeşilay Cemiyeti'nin yaptığı araştırmalardan bahsedilmişti. Buna göre; Cemiyet, son zamanlarda eroin iptilasının gençler arasında arttığını tespit etmişti. Haberde Bakırköy'de Emrazı Akliye ve Asabiye Hastanesi'nde otuz gencin tedavi altında bulunduğu belirtilmişti. Bu gençlerin eroin kullanımından dolayı hastalandığı ifade edilmişti. Habere göre; tımarhanenin mevcudu fazlalaşmış, bin altı yüzü bulmuştu. Bu nedenle Cemiyet, eroin ve kokainle mücadele için bir program hazırlayacaktı¹⁵.

Cemiyet zararlı madde kullanımı ile mücadele faaliyetlerini bu tarihten itibaren genişletmişti. 1932 yılında bir araya gelen cemiyet üyeleri, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığının zararlarının topluma anlatılması gerektiği konusunda hemfikir olmuşlardı. Burada ilgi çeken şey trafik kazası ve madde bağımlılığı ilişkisi idi. Esrar, eroin, içki kullanımının trafik kazalarına sebep olduğu, bu kazalara engel olunması için toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği öne sürülmüştü. Cemiyet, keyif verici maddeleri kullananların ruhsatlarının iptali, konu ile ilgili sergilerin

¹⁴ TBMM ZC (9 Mart 1925), D.II, C.XV, 73. İçtima:291.

¹⁵ *Vakıf*, 23 Ekim 1933, 5.

açılması, okullarda konferansların verilmesi... gibi propaganda yollarının kullanılmasını kararlařtırmıřtı¹⁶ . Bu öneri ileriki zamanlarda uygulanacaktır. 1950 yılında Belediye Zabıta Talimatnamesinin yüzüncü maddesine yeni hükümler ilave edilmişti. Sürücülerin uyuruşturucu madde kullandığı tespit edilirse önemli cezalar verilecekti¹⁷ .

1938 yılında Yeşilay Cemiyeti'nin yıllık kongresinde ele alınan konulardan bir tanesi de "eroin" idi. Dr. Mazhar Osman kongrede eroinin insanlığın baş düşmanı olduğunu, ülke yönetiminin bu beyaz zehirle çok güçlü bir biçimde mücadele ettiğini dile getirmişti. Konuşmasında bu mücadelenin sonunda beyaz zehrin faaliyetinin azaldığının ama bitmediğinin, söz konusu madde kullanımının eğitimsiz insanlar arasında daha yaygın olduğunun bilgisini de vermişti¹⁸ . Cemiyet, 1939 yılında Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletine gönderdiği yazıda Türkiye'de yapılan mücadele sonucunda uyuruşturucu madde kullanımının azaldığını açıklamıştı¹⁹. Uyuruşturucu madde bağımlılığı konusu gazetelerin güncel bir konu olarak sıklıkla işlenmişti. Son Posta Gazetesi, "keyif verici zehir müptelaları adası" başlığı ile uyuruşturucu madde bağımlılığın önceki senelere göre azalmasına rağmen ülkede fazla miktarda görüldüğü, bağımlıların hapisaneye gönderildiğinde diğer mahkûmları da uyuruşturucuya alıştırdığı, konuya bir çözüm bulmak için müptelaların tedavisi için Hayırsız Ada'da bir tecrit kampının kurulması fikrinin ortaya atıldığını yazmıştı. Yeşilay'da etkin bir biçimde çalışan Profesör Fahreddin Kerim (Gökay), uyuruşturucu madde müptelalarının tedavisi ile ilgili uzun yıllar çalışma yapmış, çalışmaları sonucunda bağımlıların ilk krizlerini sinir hastanelerinde atlattıktan sonra tecrit kampında tedavi edilmesini önermişti²⁰.

¹⁶ *Cumhuriyet*, 4 Ocak 1932, 2.

¹⁷ *Akşam*, 19 Mart 1950, 2.

¹⁸ *Cumhuriyet*, 4 Aralık 1938, 1-3.

¹⁹ C. C. A. (17.02.1936), Yer: 77.482.1.

²⁰ *Son Posta*, 12 Şubat 1939, 1-5.

Türkiye’de uyuşturucu madde kullanımının yaygınlaşması sonucu birçok sosyal meseleler ortaya çıkmıştır. Sosyal bozulmaların gün ışığına çıkması da uyuşturucu madde kullanımını engellemeye yönelik çare arayışlarını da beraberinde getirmişti. Eroin kullanımının trafik kazalarının, intiharların, cinayetlerin sayısını arttırması, aile içi ilişkilerin zedelenmeye başlaması toplumu derinden etkilemeye başlamıştı. Ayrıca bu dönemde gençlerin böyle bağımlılıklara sahip olmaları gençliklerini feda etmeleri olarak algılanmakta ve toplumda bu tür bağımlılıklara sahip kişiler kabul görmemekteydiler. 1939 yılında uyuşturucu madde kullanımının yarattığı sosyal sıkıntılara örnek teşkil edebilecek bir yazı Yeni Sabah gazetesinde şu şekilde yer almıştı²¹:

“Korkunç bir tehlike karşısındayız! Gün geçmiyor ki gazetelerimiz bir esrar satıcısının, bir eroin kaçakçısının yakalandığını, uyuşturucu maddeler fabrikasının basıldığını haber vermiş olmasınlar. Bu rezil ve katil ticaret İstanbul’da alabildiğine hüküm sürmektedir. Evvelki gün matbaamıza kadar gelen Üsküdarlı birkaç Türk anası eroin denilen nesil kurutucu, soysuzlaştırıcı zehre karşı bizzat mücadeleye karar verdiklerini haber verdiler. Bu melun ticaret yüzünden şimdiye kadar kim bilir kaç Türk genci titrek ellerini kadidleşmiş alınları üzerinde gezdirerek süratli adımlarla mezarlarına koşmaktadırlar. Zabitanın bu kadar takibine karşı müzminleşmeye yüz tutan bu dert neden kökünden kesilmiyor. Niçin bu afetin önü alınamıyor. En azılı şerirlerin hakkından gelmiş olan Türk zabıtası bir tutam beyaz toz önünde yerinde mi sayacak?”

Dönemin gazeteleri incelendiğinde sık sık eroin satıcılarının, kaçakçılarının yakalandığına dair haberlerle doludur. Gerek gümrük memurları gerekse polisler yüklü miktarda eroin bularak bunlara el koymuşlardı²². Bazı eczacıların da gizli bir şekilde eroin ve uyuşturucu madde sattığı polise sıklıkla ihbarlar edilmekteydi²³. Diğer yandan “eroin” intihara teşebbüs etmek isteyenler için de kullanılan bir

²¹ Yeni Sabah, 23 Kânûn-ı sâni 1939, 1.

²² Hakimiyeti Milliye, 30 Kânûn-ı sâni 1929, 3.

²³ Vakit, 7 Mayıs 1931, 9.

maddeydi. Bu maddeyi kullanarak intihar girişiminde bulunanlar da oluyordu²⁴.

1932 yılında TBMM’de uyuşturucu maddeler ile ilgili konularda verilecek yeni kararlar görüşölüyordu. Sadri Etem, Vakit gazetesinde “Kokain, morfin ve emsali” adlı başlık ile bu konuyu ele almıştı. Vekillerin mühim bir yaraya dokunduğu ifade ediyordu. “Ölüyoruz, ölüyorlar... Ve şüphesiz ki, uyuşturucu madde ile sıhhat ve hayat için sonuna kadar dövüőeceđiz” diyerek hükümetin uyuşturucu maddelere karşı tavrını desteklemiş ve hükümetin bu konuda çok çalıştığını ifade etmiş²⁵.

Hükümet, uyuşturucu maddelere karşı yürüttüğu mücadele sürecinde okullarda propaganda da yapmaktaydı. Okullarda uyuşturucu madde kullanımının zararları anlatılmaktaydı. 1943 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilen Ahlak Prensipleri kitapçığı, Yeşilay Cemiyeti tarafından basılmış ve okullara dağıtılmıştı. Bu kitapçıkta uyuşturucu maddelerin kişinin iradesine, karakterine zarar verdiği, iyi huyları körelttiği yönünde bilgiler yer almaktaydı²⁶.

Türkiye’de Uyuşturucu Maddeler Hakkında Yapılan Yasal Düzenlemeler

Uyuşturucu maddelerin kaçak suretle satışı, ithali ve kullanımı konusundaki ilk yasal düzenleme 1 Mart 1926 tarihinde kabul edilen Türk Ceza Kanunu’nun 403. Maddesinde yer almıřtı²⁷. Kanunun içeriği şu şekildedir²⁸:

“Tıbbî afyon ve afyon hulâsasını, morfin ve amlâhını ve diesetil morfin ve bunların emlâhını ve kodeinden maada afyon şibih kaleviyatını ve bunların emlâh ve müştakkatını ve kokain emlâh ve müştakkatını ve esrar ve

²⁴ Vakit, 20 Haziran 1931,4.

²⁵ Vakit, 28 Kânun-ı evvel 1932, 3.

²⁶ 1943 İkinci Milli Eğitim Şurasınca Kabul Edilen Ahlâk Prensipleri, (İstanbul: Kader Matbaası 1947). C.C.A.(18. 10.1946), Yer:597.65.4, Fon: 490.1.0.0.

²⁷ Bkz. Suna Altan, “Cenevre Afyon Konferansları ve Türkiye’nin Tutumu”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığı* 17(26), (2019) : 55.

²⁸ Resmi Gazete (13 Mart 1926), S.320.

müstahzaratını kaçak suretile ithal ve Türkiye dahilinde bir mahalden diğer bir mahalle nakledenler ve ettirenler ve izinsiz satanlar ve alanlar veya satmak üzere nezdinde bulunduranlar ve bunların alınıp satılmasına ve her ne suretle olursa olsun tedarikine vasıta olanlar veya mahsus bir mahal tedarikile veya diğer bir suretle halkı celbederek bunların kullanılmasını kolaylaştıranlar altı aydan aşağı olmamak üzere hapsolunur ve yüz liradan bin liraya kadar ağır cezayı nakî alınır”

Uyuşturucu maddeler konusunda diğer bir yasal gelişme 23 Mayıs 1928 tarihine TBMM’de 29 Kasım 1923 tarihli Posta Kanununun bazı maddelerinin tadiline dair (1/163) numaralı kanun layihasının düzenlenmesi ile olmuştur. Posta Kanununun 14. Maddesinde uyuşturucu maddelerle ilgili şu maddeye rastlanmaktadır: *“Dahili ve Harici muharebe maddeleri içinde kokain, afyon, morfin vesair uyuşturucu maddeler gönderilmesi yasaktır. Ancak bunların tıbbi bir maksatla gönderilmesi yasaktır. Ancak, bunların tıbbi bir maksatla gönderildikleri, gönderenlerde ispat edilirse posta paketleri içinde kabul ve naklolunabilir”*²⁹. Ülke yönetimi uyuşturucu maddelerin dolaşımını kontrol altına almaya çalışmaktaydı. Söz konusu kanunun bu maddesi ile de devlet, uyuşturucu maddelerin dolaşımı konusunda sıkı bir kontrol uygulamaktan yana olduğunu göstermiştir.

1910 yılından sonra uyuşturucu maddeler ismi verilen afyon müstekkâtı, kokain ve benzerlerinin kullanımının endişe verecek derecede yayılması nedeniyle Türkiye’de dönemin Sağlık, Adliye ve İktisat Bakanlıkları konuyu ele almış ve *“Uyuşturucu Maddelerin Sureti İmâl ve İhzarı İle Tarzı Murakabesi Hakkında (1/79) Numaralı Kanun Layihasını”* kabul etmişlerdi³⁰. Devlet, 1928 yılından itibaren uyuşturucu maddelerin üretim, hazırlanma ve denetimi konusunda yeni düzenlemeler yapmıştı. Türk Ceza Kanunu’nda söz konusu maddeyi kaçak ithal edenler, izinsiz satan ve kullananlar hakkında çeşitli cezalar yer alsa da ülkedeki kanunlarda bu maddeleri kimlerin ithal edeceği, ülke içinde satacağı tespit edilmemiş, bu konuda denetimi hangi yasal merciinin yapacağı

²⁹ TBMM ZC (23 Mayıs 1928), D.III, C.IV, 81. İnikat:323.

³⁰ C.C.A. (08.04.1928), Fon:30.18.11, Yer: 28.20.19.

belirtilmemiřti³¹. İşte bu nedenlerle söz konusu kanun oluşturulmuştur. Söz konusu maddelerin denetim yetkisi dönemin Sağlık Bakanlığı'na verilmişti. Sıhhiye Encümeni mazbatasında kanun ile ilgili şu ifadelere yer verilmişti: *"Bu lâyihanın kabulü, tehlikesi gittikçe artan sıhhi, içtimai afetlerden biri olan uyuşturucu maddeler iptilasının önüne geçilebilmesi için ittihaz edilen beynelmilel müdafaa tedabirine gerek alelumum beşeriyet ve gerek memleketimiz nef'ine biz de iştirak etmiş ve aynı zamanda Lozan Muahedesi'nin yüzüncü maddesiyle vaki taahhüdümüzü ifa eylemiş oluruz"*³² .

*"Hükümetin esbabı mucibesinde tafsilatiyle beyan edildiği veçhile uyuşturucu maddelerin ithal, ihraç, imal ve satış şekillerinin şimdiye kadar zaptı rabıt altına alınmaması dolayısıyla bazı şehirlerimizde nazarı dikkati calıp bir süratle sıhhati umumiyenin ihlaline sebebiyet verildiği Encümenimizce de varit görülmüştür"*³³. Görülen o ki siyasal otorite, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren uyuşturucu maddeler konusunu gündemine almış ve konu ile ilgili çözümler üretmeye başlamıştır.

1928 yılında "Uyuşturucu Maddeler Hakkında Kanun" TBMM'de kabul edilmiřti³⁴. Kanunun birinci maddesine göre; *"Ham afyon, tıbbi afyon, morfin, diasetil morfin (eroin), ham kokain ve kokainle morfin ve diasetil morfin (eroin) ve kokainin bütün milihleri 0,20'den fazla diasetil morfin(eroin) ve %0,10'dan fazla kokaini muhtevi bütün müstahzaratın ve esrar ve müstahzaratının ithal, ihraç, imal ve istihzarı ve memleket dahilindeki satışı Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'nin murakabesine tabidir.Ham afyonun zeri, istihsali ve ihracı bu murakabeye tabi değildir, ancak ham vasfını tebdil edecek mahiyette ve müstahzar afyon namı verilen afyonun ihzar, ithal, ihraç ve satışı memnudur. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletince bu mevaddın mümeyyiz vasıfları hakkında bir tarifname neşrolunur.*

Kanunun ikinci maddesine göre; birinci maddede sayılan uyuşturucu ilaçların ithaliyle dahildeki satışına münhasıran hususi kanunlarına tevfiķan icrayı sanata

³¹ Resmi Gazete (13 Mart 1926), S.320.

³² TBMM ZC (15 Aralık 1928), D.III, C.VI, İ.II: 3.

³³ TBMM ZC (15 Aralık 1928), D.III, C.VI, İ.II: 3.

³⁴ Resmi Gazete (24 Aralık 1928), S.1074.

müsaade olarak eczane ve ticarethane açmış olan eczacılar veya ecza ticarethaneleri sahipleri mezundur. Ham afyonun alış ve satışı serbesttir.

Kanunun üçüncü maddesin göre; birinci maddede yazılı cisimlerin dahilde imaline mahsus fabrika ve imalathane açmak için hususi müsaade almak lazımdır. Bu nevi fabrika ve imalathaneler alelumum emsali sınaî müesseseler ahkâmına tabi iseler de sermayesi her kime ait olursa olsun müessesede imalata nezaret ve bu husustaki mesuliyeti fenniyeyi deruhte eylemek üzere bir kimyager veya eczacının istihdamı mecburidir. Bu gibi müesseselere müsaade vermek Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti ile İktisat Vekâletine aittir”³⁵.

1930 yılında söz konusu kanunun bazı maddelerinde değişiklikler olmuştu. 8 Haziran 1930 yılında 1685 numaralı “Uyuşturucu Maddeler Hakkındaki Kanun’un 8. Maddesi ile 16.Maddesinin Son Fıkrasının Tadili Hakkında Kanun” kabul edilmişti³⁶ . Buna göre sekizinci madde kanunda: “Memleket dahilinde imal edilip ihraç edilen uyuşturucu maddeler için fabrika ve imalathane sahipleri hangi maddeleri ve ne miktarda ve nerelere gönderdiklerini her ay nihayetinde bir liste ile sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâletine bildirmeye mecburdurlar” şeklinde yer almışken yapılan değişiklikle;

“Memlekette imal edilip ihraç edilecek olan uyuşturucu maddelerin ne miktarda ve nereye ve kimin namına ve hangi vasıta ile gönderilecekleri, nihayet ihraç gününe kadar, bunları imal eden fabrika veya imalathane sahipleri tarafından, vazih bir ihbarname ile mahallin en büyük sıhhat memuruna bildirilir” halini almıştı³⁷ .

16. Maddenin son fıkrası: “sekizinci madde ahkâmına muhalif hareket edenlerden yüz liraya kadar hafif cezayı naktî alınır”³⁸ şeklindeyken yapılan değişiklikle; “Sekizinci madde hükmüne muhalif hareket edenlerden iki yüz liradan bin liraya kadar ağı para cezası alınır” halini almıştı³⁹. Devlet,

³⁵ A.g.e.

³⁶ Resmi Gazete (12 Haziran 1930), S.1518.

³⁷ Resmi Gazete (12 Haziran 1930), S.1518.

³⁸ Resmi Gazete (24 Aralık 1928), S.1074.

³⁹ Resmi Gazete (12 Haziran 1930), S.1518.

kanunda yaptığı düzenlemelerle uyuşturucu maddelerin ihracı konusunda daha sıkı bir denetim gücüne sahip olmaya çalışmıştı. Böylece ihraç edilecek uyuşturucu maddeler ile ilgili envanterler devletin resmi kayıtlarında yer alacaktı. Kurallara uymayanlar ise eskiye nazaran daha büyük meblağlarda para cezası ödemekle yükümlü olacaklardı.

Türkiye’de zararlı ve uyuşturucu maddeler konusunda diğer bir gelişme Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti’nin İstanbul’da bulunan uyuşturucu fabrikası Etkim’in kapatılmasına dair 1931 yılında verdiği tekliftir. Fabrikanın yasaları çiğnemesi ve uyuşturucu maddeleri kaçak olarak satması nedeniyle 21 Mayıs 1931 yılında çıkarılan kararname ile kapatılması kararlařtırılmıřtı⁴⁰. Özellikle 1928 yılında çıkarılan kanunla fabrikalar sıkı bir denetim altına alınmıştı. Türkiye’de sayısı üç olan bu tür fabrikalardan Etkim’in kapatılması ile bu sayı ikiye düşürülmüştü. Yeni fabrika açma talepleri reddedilmiş, fabrikaların tıbbi maksatlar dışında ihracat yapması yasaklanmıřtı⁴¹.

Dönemin gazeteleri uyuşturucu maddelerle ilgili yeni yasal düzenleme ve girişim haberlerini konu edinerek halka aktarmıştı. 1931 yılında Vakit ve Akşam gazeteleri “Uyuşturucu Maddeler İnhisarı” hakkında haberler yayınlamıřlardı⁴². Vakit gazetesinde konu ile ilgili şu satırlara yer verilmişti:

“Uyuşturucu maddelere ait layihanın müzakeresi yeni Millet Meclisline kalmıştır. İktisat Vekili Mustafa şeref B. Bu hususta demiştir ki: Ham afyon ziraatı, ticareti, istihsali ve ihracı serbesttir. Uyuşturucu maddelerin inhisarı hakkındaki lâyiha, yapılan tadilattan sonra şu şekli almıştır: “Ham afyondan yapılan tıbbi afyon ve diğer müstahzeratın ve morfin, eroin ve buna mümasil maddelerin imal, istihsal, ithal ve ihracı inhisar altındadır. Kokain ve emlâhının ithal ve satışı dahi bu hükme tabidir. Bunlar yalnız eczanelerde satılır. Müsaadesiz yapılan zeriyat da imha olunur. Münhasıran esrar istihsaline yarayan nebatın zer’i memnudur. Memlekette uyuşturucu maddeler imal eden

⁴⁰ C.C.A. (21.05.1931), Fon:30-18-1-2., Yer:20.33.4.

⁴¹ C.C.A. (19.05.1931). Fon:30.10.0.0., Yer: 178.230.1.

⁴² Akşam, 29 Mart 1931, 4.

fabrikalar kanununun neşrinden altı ay zarfında stoklarını tasfiye edeceklerdir. Buna muhalif olarak imalatına devam edenlerin fabrikaları kapatılarak makine ve alet ve edavatı zapt olunacaktır. Ayrıca da ağır para cezası vardır”⁴³.

Uyuşturucu maddeler konusu hükümetin gündeminde süreklilik arz ediyordu. 25 Aralık 1932 yılında toplanan İcra Vekilleri İçtimâsına Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal başkanlık yapmıştı. Bu içtimada uyuşturucu maddelerin takibi ve buna bağlı olan sıhhi, iktisadi ve zirai meselelerin programı görüşülmüştü. Öncelikle Cumhuriyet Halk Fırkasında görüşülen programın maddeleri ise şunlardı:

“1. 1912 Lahey ve Cenevre, 1931 Cenevre beynelmilel mukavelelerine iştirak meselesinin intacı,

2.Uyuşturucu maddeler imal eden ve bugün kapatılmış bulunan İstanbul’daki hususi üç fabrikanın⁴⁴ bir daha açtırılmaması ve her nevi hususi imalatın şiddetle takibi.

Dünyanın tıbbi ve fenni ihtiyacı için beynelmilel müşterek ve menfaat kasdinden âri bir fabrikanın kurulması uyuşturucu maddelerin fenalıklarının önüne geçmek için en müessir bir çaredir. Beynelmilel bu imkân bulunacağı zamana kadar Türkiye tıbbi ve fenni ihtiyaçlara mahsus imalatı devlet inhisar idaresinde ve dahilinde bir fabrika ile temin edecektir.

3.Ham afyon harici ticareti işinin ticari bir birlik merkezine hasrı

4.Afyon istihsalatının tahdidi ve zeriyyatının murakabe ve müsaadeye tabi tutulması zaruridir.

Tahditte gaye şudur; Meşru harici ticarete; devlet fabrikasının tıbbi ve fenni ihtiyaçlar için olan imalatına kifayet edecek miktardan fazlası ekilmeyecektir. Bu suretle nâ meşru harici ticaret için ve dahilde gizli imal ve istimal için her türlü ihtimaller kaldırılmış olacaktır.

5.Esrar çıkarılan Hint kenevirinin Türkiye’de ekilmesinin katiyen menı,

⁴³ *Vakit*, 28 Mart 1931, 3.

⁴⁴ Bu fabrikalar Eyüp Bahariye’de olan Taranto, Paşabahçe’de Japon ve Kuzguncukta Fransız fabrikalarıdır. Bkz.*Vakit*, 28 Kânûn-ı evvel 1932.

6.Uyuşturucu maddelerin gizli imalinin ve kaçakçılığının ihtisas mahkemelerine tevdi ve hususi ceza hükümlerine tabi tutulması,

7.Bu programın tatbikiyle biz Büyük Türk milletine ve ailesinden bulunduğumuz büyük insanlık âlemine karşı en acil ve medeni bir vazifemizi ifa etmiş olacağız"⁴⁵.

1933 yılında zararlı ve uyuşturucu maddeler ile bir gelişme daha olmuştu. TBMM, 1 Haziran 1933 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere "Uyuşturucu Maddeler İnhisarı Hakkında Kanun" çıkarmıştı⁴⁶. Yirmi maddeden oluşan kanunun birinci maddesi ile: "Ham afyon ve tıbbî afyon ile morfin ve bütün millhlerinin ve uozî hâmızlarla veya küül cezirler ile birleştirilmesinden mütehassıl bütün eterlerinin ve bunların millhlerinin ve ham kokain ile kokain, ekgonin, tropo kokain ve bunların millhlerinin ve dikodit, diludit, ökodol, asedikon ve bunların kimyevi terkiplerinde bulunan maddelerin ve bütün bu cisimlerin İktisat ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletince tayin olunacak müstahzarlarının imal, ithal ve ihracı devlet inhisarına alınmıştır. İstimalinde mazarrat hâsil olduğu ve oksikommat tevlit eylediği fennî surette tespit edilen yukarıdaki fıkrada yazılı cisimlere benzer diğer maddelerde İcra Vekilleri Heyeti kararı ile bu inhisara tâbi tutulabilir.

*Ham afyonun memleket dahilindeki ticareti serbesttir"*⁴⁷.

Devlet, bu kanun ile uyuşturucu maddelerin üretimi, ithali ve ihracı üzerinde kendi tekeli kurmuştu. Böylece uyuşturucu maddelerin tıbbi amaç harici kullanımının önüne geçilmek istenmişti. Ham afyonun Türkiye içindeki ticareti ise serbest bırakılmıştı. Kanunda İktisat Vekâleti'ne bağılı bir "Uyuşturucu Maddeler İnhisar İdaresi" oluşturulmuştu. Uyuşturucu Maddeler İnhisar İdaresi, inhisarı işletme ve kanunda verilen görevleri yürütmede yetkili kurum olarak seçilmişti⁴⁸.

⁴⁵ Hakimiyeti Milliye, 26 Kânun-ı evvel 1932, 1.

⁴⁶ TBMMZC (31 Mayıs 1933), D.IV, C.15, İ.2: .468-471.

⁴⁷ A.g.e.

⁴⁸ Resmi Gazete (8 Haziran 1933), S.2422.

12 Haziran 1933 yılında da “Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun” çıkarılmıştı. Devlet, 2313 numaralı bu kanun ile Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti aracılığı ile uyuşturucu maddeler üzerinde denetim sağlamak istemişti⁴⁹. Kanunun birinci maddesinde bu durum şu şekilde belirtilmişti: *“Tıbbî afyon ile müstahzaratının ve morfin ve bütün milhlerinin ve morfinin uzvî hamuzlarla veya küül cezr ile birleşmesinden mütehassıl bütün eterlerinin ve bunların milihlerinin ve koka yaprağı, ham kokain ve kokain ekgonin ve tropo kokain ile bütün milihlerinin ve yüzde 0,20 gramdan fazla morfin ve milihlerini ve yüzde 0,10 gramdan fazla kokain ve milihlerini muhtevî bütün müstahzarların ve ökodal, dikodit ve dilodit, asedikon ve bunların terkibi kimyeviyesinde bulunan maddelerle bütün müstahzarlarının ithal, ihraç ve memleket içerisindeki satışı Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti'nin murakabeine tâbidir”*. Kanunda esrar yapımında kullanılan Hint kenevirinin ekilmesi, esrarın ithal, satış ve ihracı yasaklanmıştı⁵⁰. Kanunda uyuşturucu maddelerin ithaline dair vesika alınmadığı ve devlete ibraz edilmediği sürece söz konusu maddelerin ithal edilemeyeceği açıkça belirtilmekteydi. Ayrıca uyuşturucu maddelerin reçete karşılığında satışı eczaneler kanununa uygun olarak açılmış eczanelerde satılacağı belirtilmişti. Eczacı ticarethaneleri sadece eczanelere ve resmi müesseselere ve laboratuvarlara toptan satış yapma yetkisine sahipti. Kanunun dördüncü maddesinde: *“Birinci maddede yazılı olan cisimlerden mahsus kanununa tevfikân inhisar altına alınanların memlekete ithali için İnhisarlar İdaresi'nce Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti'nden müsaade alınır ve bunun için hangi nevi maddenin ne miktarda ve nereden ve ne vasıta ile celb edileceği bildirilir. Talep edilen miktarın memleket tıbbî ve ilmî ihtiyacından fazla olmadığı vekâletçe tensip olunduktan sonra bir ithal vesikası verilir”* denilmekteydi. İthal vesikası ibraz etmeyenlerin bu maddeleri ithal edemeyecekleri, Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti'nin ithal vesikalarının bir suretini ihraç edilecek ülkenin yetkili makamlarına gönderileceği de kanunda yer alan önemli maddelerden idi. 32

⁴⁹ A.g.e.

⁵⁰Türkiye’de yetiştirilen kenevir bitkisi hakkında bkz. Okan Ceylan(2021), “Cumhuriyetin İlk Döneminde Geleneksel Bir Ürün: Kastamonu Kendirinin (Kenevir) Tarihsel Gelişimi (1923-1950)”. *Belgi* 22 (2021):195-218. Doi:10.33431/belgi.886054.

Maddeden oluşan bu kanun oldukça kapsamlıydı. Uyuşturucu maddelerin izinsiz olarak ülkeye sokulup, satılması durumlarında devreye girecek yasal süreçten de bu kanunda bahsedilmişti.

Türkiye’de 27 Mayıs 1937 yılında “Zararlı İlaçların Gayri Meşru Ticaretinin Men’i ve Tecziyesi Hakkında Cenevre’de 26 Haziran 1936 Tarihinde Akdedilen Mukavelenamenin Tasdikine Dair Kanun” kabul edilmiřti⁵¹. Böylelikle Türkiye’de uyuşturucu maddeler ile ilgili uluslararası kurallar geçerli olmaya başlamıştı.

“1938 yılında afyon alımı fiyat tespiti ve satışı 24 Haziran 1938 tarihli, 3491 sayılı kanuna göre kurulan Toprak Mahsulleri Ofisi’ne devredilmiştir. Bu kanuna göre afyondan elde edilecek olan maddelerin ihracı ile afyon alkaloidlerinin ithali tamamıyla Ofise ait olmuştur. Afyonun sadece i ticareti serbest bırakılmıştır. Fakat i ticarete nihai satış yeri mecburi olarak, Toprak Mahsulleri Ofisi’dir. Böylelikle, aracı tüccar üretici köylüden aldığı afyonu T.M.O ne satmak mecburiyetinde bırakılmıştır. Fakat bu sistem tahmin fazlası afyonun, kaçak olarak aracı tüccarın elinde birikmesine de olanak sağlamıştır. 1950 yılında 5621 sayılı kanunla afyonun i ticareti yasaklanmıştır”⁵².

Türkiye, 16 şubat 1948 yılında “Uyuşturucu Maddeler Hakkındaki 23 Ocak 1912 Lahey, 11 şubat 1925, 19 şubat 1925, 13 Temmuz 1931 Cenevre, 27 Kasım 1931 Bangkok ve 26 Haziran 1936 Cenevre Anlaşma, Sözleşme ve Protokollerini Değiştiren Protokolün Onanmasına Dair Kanun’u” kabul etmiřti⁵³. Kanunun ikinci maddesinde şu ibare vardı: “Protokolün onandığının tebliği sırasında, 11 şubat 1925 tarihli Cenevre Anlaşması ve 27 Kasım 1931 tarihli Bangkok Anlaşması hükümlerinin bu anlaşmalara taraf olmayan Türkiye Cumhuriyeti Hkmeti’ni bağlamayacağı hakkındaki ihtirazi kayıt resmen bildirilecektir”⁵⁴. Söz konusu milletlerarası anlaşma, sözleşme ve protokoller Milletler Cemiyeti’ne çeşitli görevler ve sorumluluklar

⁵¹ Resmi Gazete (31 Mayıs 1937), S.3618.

⁵² Filiz olak, “Anadolu’da Afyon Ziraatı ve Ticaretine Dair İzlenimler”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 6 (2013) : 518.

⁵³ TBMM ZC (6 şubat 1948). Dönem :8, C:10, B.43: 152

⁵⁴ Resmi Gazete (21 şubat 1948), S.6838.

yüklüyordu. Ancak bu tarihte artık bu cemiyet kalmadığı için söz konusu görev ve ödevler Birleşmiş Milletler Kurulu, Dünya Sağlık Kurulu ve Geçici Komisyonu tarafından yürütülecekti.

1 Mart 1950 yılında “11 Aralık 1946 Tarihli New York Protokolü İle Hükümleri Değişen Cenevre Anlaşması Hükümleri İçerisine Girmeyen Uyuşturucu Maddelerin Milletlerarası Kontrole Tabi Tutulmasına Dair Olan Paris Protokolü’nün Onanması Hakkında Kanun” kabul edilmişti. Birinci maddede şöyleydi: “*Uyuşturucu maddelerin imalinin tahdidi ve tevziinin murakabesi hakkındaki 11 Aralık 1946 tarihli New-York protokolü ile hükümleri değişen 13 Temmuz 1931 tarihli Cenevre Anlaşması hükümleri içerisine girmeyen ve toksikomani teolit ettiği fennen sabit olan uyuşturucu maddelerin milletlerarası kontrole tabi tutulması hakkındaki 19 Kasım 1948 tarihli Paris Protokolü onanmıştır*”⁵⁵. Türkiye uyuşturucu maddelerin imali, ihracı gibi konularda beynelmilel kurallara uyma eğiliminde olmuştur⁵⁶.

UYUŞTURUCU MADDELER İLE İLGİLİ KURULAN ULUSLARARASI KOMİSYONLAR

Uyuşturucu maddeler konusunda ilk uluslararası toplantı 1909 yılında Çin’in Şangay şehrinde yapılmıştı. Amerika’da uyuşturucu madde kullanımının artması ve uyuşturucu madde kullanımının olumsuz etkilerinin anlaşılması üzerine bu konferansın toplanmasında ABD etkili bir isim olmuştu⁵⁷. 1909 yılında Şangay Afyon Konferansı’na ABD’nin yanı sıra Almanya, İngiltere, Japonya, Avusturya-Macaristan, Felemenk, İtalya, Fransa, İran, Rusya, Siyam, Portekiz delegeler göndermişti. Çin ise konferansa şartlı olarak katılmıştı. Afyon üretimi konusunda dünyada ilk

⁵⁵ Resmi Gazete (4 Mart 1950), S.7448.

⁵⁶ Türkiye 23 Ocak 1912 Lahey Sözleşmesi’ne imza atarak, 1923 yılında Lozan Anlaşması’nı imzalayarak uyuşturucu maddelerle ilgili uluslararası kararlara iştirak etmiştir.

⁵⁷ Burak Çıtır, “Uluslararası Afyon Anlaşmalarında Osmanlı İmparatorluğu”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, I (2015):33-35.

sıralarda yer alan Osmanlı İmparatorluğu ise gönderilen davete rağmen konferansa herhangi bir delege göndermemişti. ABD, 1 Şubat 1909'da gerçekteşen konferansta devletlerin kendi sınırlarında tıbbi amaçlar dışında afyon kullanımını ve üretimini yasaklamaya çalışmasını, devletlerin bu konularda işbirliği içinde olması gerektiğini, devletlerin afyon üretimini ekonomisinin esas unsuru olarak görmemeleri gibi önerileri sunmuştu. Konferansın herhangi bir bağlayıcılığı ve yaptırım gücü olmasa da sonraki dönemlerde uyuruşturucu konusunda uluslararası işbirliğinin bir başlangıcını oluruřturdu⁵⁸.

Uyuruşturucu maddeler ile ilgili ikinci uluslararası buluşma 1911 yılında Lahey'de gerçekteşmişti. Yine söz konusu konferansın toplanmasında rol oynayan devlet ABD idi. Osmanlı Devleti de bu konferansa davet edilmişti. Fakat Osmanlı Devleti, ekonomisinde önemli bir gelir kaynağını oluruşturan afyonun üretim ve ithali konusunda bir kısıtlamaya tâbi olmaktan çekinmekteydi. Bu nedenle 1912 yılındaki bu konferansa Osmanlı bir temsilci göndermedi. Birinci Lahey Konferansı'na ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Japonya, Çin, Avusturya- Macaristan, Rusya, İran, Hollanda, Tayland, Portekiz katılmıřtı⁵⁹. Konferansta İngiltere, Çin, Almanya gibi devletler uyuruşturucu maddeler konusundaki sınırlandırmalara çok sıcak bakmayarak her biri kendi ekonomik ve ticari çıkarlarını öne sürmüşlerdi. Konferansın sonucunda 23 Ocak 1912 yılında anlaşma imza edildi.

Türkiye Cumhuriyeti, söz konusu sözleşmeyi 14 Ocak 1933 yılında 2108 numaralı kanun ile tasdik etmiřti⁶⁰. Lahey Afyon Mukavelenamesi'nin I. faslında "ham afyonun" tanımı yapılmıştı. Bu fasılda âkit devletler ham afyonun üretim ve dağıtımını denetlemek için etkili kanun ve kurallar oluruşturacaklardı. Türkiye, 1933 yılında "Lahey ve Cenevre Afyon

⁵⁸ Murat Tekin, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Uyuruşturucu Madde Kullanımı ile Mücadele (1920-1940)*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005: 24-26.

⁵⁹ Çıtır, "Uluslararası Afyon Anlaşmalarında", 33-35.

⁶⁰ *Resmi Gazete* (26 Kânûn-ı sâni 1933), S.2314.

Mukavelenameleri ile Protokollerinin Tadikine Dair Kanun" ile 1912 Lahey, 1925,1931 Cenevre sözleşmelerine taraf olmuştu⁶¹. Bu tarihlerden önce 1924 yılında Türkiye Cenevre'de yapılacak afyon ve uyuşturucu maddeler konusunda yapılacak konferansa davet edilmişti. Bu konferans ABD'nin girişimleri ve Milletler Cemiyeti'nin öncülüğü sonucunda toplanmıştı. ABD, Milletler Cemiyeti'ne üye olmamasına rağmen ilk defa Milletler Cemiyeti bünyesindeki bir konferansa katılmıştı. Konferansa ABD, Çin, İngiltere, Hindistan, Fransa, Holanda, Japonya, Siyam ve Portekiz konferansa katılan devletlerdi.

"Konferansın ana teması, Lahey Sözleşmesinde yer alan, afyon kullanımının azaltılması yönündeki düzenlemenin işler hale getirilmesiydi". Fakat Japonya ve İngiltere arasındaki anlaşmazlıktan dolayı konferansa ara verilmek zorunda kalınmıştı. Söz konusu anlaşmazlığın sona erdirilmesinden sonra anlaşmaya varıldı. *"Varılan anlaşmayla, afyon ve diğer uyuşturucu maddelerin ithalatının hükümetlerin tekeline sokulması, reşit olmayanlara afyon ve türevlerinin satışının yasaklanması, afyon ithalinin yasak olduğu ülke ve bölgelere afyon sokulmasının ve taşınmasının yasaklanması, Danışma Komitesi bünyesinde periyodik toplantılar yapılması kabul edildi. İlk konferanstan hemen sonra başlayan 2. Cenevre Konferansına, ilkin katılan ülkelerin yanısıra, içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 41 ülke katıldı. Bu konferansın üzerinde durduğu ana konular, ABD'nin, Lahey Sözleşmesinde yapılmasını istediği değişikliklerdi. Görüşmeler sonucunda, 19 Şubat 1925'te, Cenevre Afyon Sözleşmesi imzalandı. Türkiye'nin imzalamadığı Sözleşme ile her ülkenin bir uyuşturucu maddeler ajansı kurması, uyuşturucu maddelerin satılmasında hükümet tekellerinin kurulması, eroin kullanımının yasaklanması, Milletler Cemiyeti bünyesinde uyuşturucu maddeler konusunda sürekli bir organ kurulması, Milletler Cemiyeti Sekreteryaasının, dünya tıbbi ve bilimsel afyon ihtiyacına ilişkin yıllık istatistikler yayınlaması, Sözleşmenin kapsadığı uyuşturucu maddelerin, "en ziyade müsaadeye mazhar millet" anlaşmalarının kapsamından çıkarılması konuları düzenlendi. Ayrıca sözleşmenin 19. Maddesinde, afyon ve diğer uyuşturucu maddelerin üretim ve ticaretini düzenleyecek, Merkezi Sürekli Afyon Masası adlı bir organın kurulmasına ilişkin*

⁶¹ Resmi Gazete (26 Ocak 1933), S.2314.

düzenleme yer aldı"⁶². Türkiye'nin söz konusu sözleşmeye imza atmamasının en temel sebebi afyon üretiminin ülkenin en önemli kazanç kalemi olması idi. Türkiye bu tutumundan dolayı uluslararası baskıya maruz kaldı. Özellikle ABD'de Türkiye'ye karşı olumsuz bir kamuoyu mevcuttu⁶³. Bir sonraki konferans 1931 yılında Cenevre'de toplandı. Türkiye bu konferansa özellikle davet edilmişti. Bu davetin özel bir sebebi de vardı. Toplanacak konferansta özellikle Türkiye'de açılan afyon fabrikalarının üretim ve ithali ile ilgili konular görüşülecekti. İçlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 44 devletin katılımıyla İkinci Cenevre Konferansı toplanmıştı. Yapılan görüşmeler sonunda 13 Temmuz 1931 tarihinde sözleşme imzalanmıştı. *"Konferansta uyuşturucu maddelerin üretim ve ticaretinin sınırlandırılması afyon üretim oranlarının her yıl %10 azaltılması, devletlerin üretim, ithalat, ihracat ve tüketimlerini kontrol edecek merkezin kurulması gibi konular görüşülmüştür. Görüşülmüş olan bu konuların yanında toplantıda Türkiye aleyhine bir rapor yayınlanmıştır. Bu raporda Türkiye, afyon üretimi ve afyon fabrikalarının faaliyetleri konusunda, olduğundan daha fazla gösterilerek suçlanmıştır. Milletler Cemiyeti bu raporla birlikte Türkiye üzerindeki baskısını daha da artırmıştır"*⁶⁴. Türkiye'de yönetim bahsi geçen sözleşmeye imza atmasa da ülkedeki uyuşturucu madde üretim ve ihracı konularında çeşitli düzenlemeler ve kısıtlamalar yapmıştır.

Milletler Cemiyeti'nde görevli olan afyon ve içtimai meseleler şubeleri müdürü Mösyö Eric Einar Ekstrand, 1931 yılında Türkiye'yi ziyaret ederek uyuşturucu maddelerin kontrolü konusunda tetkikat yapmıştı. Uyuşturucu maddelerin alım, satım, dağıtım ve kontrolü ile ilgili bir muhtıra yayınlanmıştı⁶⁵. Uyuşturucu maddelerle mücadele konusunda diğer uluslararası anlaşma ve protokoller ise şunlardır: Zararlı İlaçların

⁶² Çağrı Erhan, *Beyaz Savaş, Türk-Amerikan İlişkilerinde Afyon Sorunu*, (Altınbaş Ün. Yay. Nobel Yay. ,2018), 38-40.

⁶³ Suna Altan, "Cenevre Afyon Konferansları ve Türkiye'nin Tutumu", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*ı 17(26), (2019) : 57.

⁶⁴ A.g.e.:58

⁶⁵ C.C.A. (19.05.1931). Fon:30.10.0.0., Yer: 178.230.1.

Meşru Olmayan Ticaretinin Yasaklanması Hakkında 1936 tarihli Cenevre Antlaşması, Sentetik Uyuşturucu Maddeler Hakkında 1948 Paris Protokolü ve 1953 tarihli New York Afyon Protokolü⁶⁶.

“Uyuşturucu maddelerin üretim ve kaçakçılığının önlenmesi amacıyla uluslararası düzeyde imzalanan en önemli sözleşmeler, 1961 tarihli Uyuşturucu Maddelere Dair Birleşmiş Milletler Tek Sözleşmesi, 1971 tarihli Birleşmiş Milletler Psicotrop Maddeler Hakkındaki Sözleşme ve 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psicotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesidir. Türkiye'nin taraf olduğu bu üç sözleşmeden 1961 tarihli Birleşmiş Milletler Tek Sözleşmesi ile uyuşturucu maddelerin tıbbi ve bilimsel amaçlar dışında kullanılmasının yasaklanması, yasa dışı hashhaş ve uyuşturucu madde yapımında kullanılan diğer bitkilerin ekiminin kontrol altına alınması, uyuşturucu maddelerin imal, ithal, ihrac ve dağıtımının ruhsata bağlanması ve denetim yapılması gibi konularda düzenlemeler getirilerek Uluslararası Kontrol İdaresi (INCB) kurulmuştur”⁶⁷.

TÜRKİYE’NİN UYUŞTURUCU MADDELER KONUSUNDA TOPLANAN ULUSLARARASI KOMİSYONLARA VE PROTOKOLLERE KARŞI TUTUMU

20. yüzyılın başlarından itibaren birçok devlet uyuşturucu maddelerin üretim, satışı ve kullanımı ile ilgili konuları görüşmek üzere bir araya gelmişlerdi. Fakat bazı ülkeler ekonomisinde önemli bir yere sahip olan afyon gibi ürünlerin üretimine kota getirilmesine karşı idiler. Bu nedenle bu tür maddelerin üretimi, ihracı gibi konulardaki uluslararası kısıtlamalara sıcak bakmıyorlardı. Türkiye ise 1933 yılında Lahey Afyon Mukavelenamesini onaylamıştı. Fakat bu tarihten önce Türkiye bazı uluslararası uygulama ve kurallara yönelik eleştiriler yapılmıştı. Özellikle uluslararası kuralların Türkiye'nin ekonomisine yönelik olumsuz etkilerinden söz edilmekteydi.

1924 yılında Cenevre’de yapılacak afyon ile ilgili yapılacak konferansa Türkiye temsilci göndermemişti. Bunun birçok nedeni vardı: *“Türkiye'nin,*

⁶⁶ Tekin, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de”, 23.

⁶⁷ Tekin, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de”, 24-26.

Lozan Antlaşması ile kabul ettiği halde afyon üretimi ve ticareti konularında herhangi bir düzenleme yapmamasının temel nedeni, yıllar süren savaşlar sonrasında büyük bir darboğaz içinde bulunan Türk ekonomisi için afyonun önemli bir gelir kaynağı olmasıydı. Ayrıca yüzbinlerce fakir Türk köylüsünün tek geçim kaynağı afyon üretimiydi. Hükümet böylesine hayati bir ürün konusunda herhangi bir dış denetim altına girmek istemiyordu”⁶⁸.

7 Ocak 1931 tarihinde Akşam gazetesinde “Cihan İktisadiyatı” adlı bir yazıda konu şu şekilde işlenmişti;

“Son zamanlarda Türkiye’nin iktisadiyatı aleyhine şayanı dikkat entrikalar yapılıyor. Cemiyeti Akşam’ın bir Afyon Komisyonu var. Bunun başlıca vazifesi kokain, morfin, haşhaş, afyon ve emsali uyuşturu maddelerin tacirlerini kontrol altına almaktır. Komisyon senelerden beri çalıştığı halde müspet bir iş görememiştir. Çünkü alakadar devletler aslan payı istiyorlar. Mesela Londra’da geçen sene toplanan konferansta afyon müstahzaratı imal ve ihraç eden memleketler İngiltere, Fransa, Almanya ve İsviçre olarak dört devlete hasr olmuştur. Bu esas üzere yapılan bir itilaf mucibince Türkiye’nin başlıca mahsulü olan afyonların sürümü bu dört memleketin keyfine kalmış olacaktır.

Dünyanın en çok afyon yetiştiren memleketlerinden biri olan Türkiye’nin Afyon müstahzaratı imal ve ihraç eden memleketlerden sayılmamasına bir sebep yoktur. Tıbbi ve fenni hususatta istimal olunmayan uyuşturu maddelerin beşeriyet için ne kadar muzır olduğunu takdir ettiğimizden Londra Konferansı’na memuriyetle iştirak ettik. İhracatımızın miktarlarına ait istatistik malumatını verdik. Her suretle hüsnü niyetimizi gösterdik. Şimdi ise bu malumata istinaden bütün dünyanın ihtiyacatının yarısı kadar morfin ihraç etmekle itham olunuyoruz. Times gibi en mühim gazetelerin baş makalelerinde bu ithamlar yapılıyor. Anlaşıldığına göre bütün bu propagandalar, Türkiye’nin iktisadi binasının mühim rüknü olan afyon ziraatine ve afyon müstahzaratı sanayine karşı adeta bir suikast teşkil ediyor. Eğer afyon ziraatı ve sanayii hakkaniyet üzere umumi surette tahdit edilecek olursa müzakereye hazırız. Lakin başka

⁶⁸ <https://www.ismetinonu.org.tr/cumhuriyetin-ilk-yillarinda-afyon-politikasi-1923-1934/>
(Erişim Tarihi:01.12.2021)

memleketlerin hiç afyon yetiştirmedikleri halde aslan payı istemelerine razı olamayız.

Bir de menşei İstanbul gösterilen kaçakçılık vukuatında yakalanan uyuşturucu maddelerin ekseriya Türkiye mamulati olmadığı muhakkaktır. İstanbul dünyanın mühim transit merkezlerinden biridir. Buradan transit olarak yapılan kaçaklıklar dahi Türkiye'nin sırtına yüklenmek isteniyor. Hâlbuki hakikat Avrupa'da da anlaşılmaya başlamıştır. Deyli Telegraf (Daily Telegraph) İngiliz gazetesi Avrupa'ya, Amerika'ya, Mısır'a ve Aksa-yı Şark'a İstanbul'dan transit olarak giden kokainlerin kısmı azamı Rusya'dan geldiğini yazıyor”⁶⁹.

Türkiye afyon üretimi konusunda dünyada önemli bir yere sahipken onun uluslararası komisyonlarda ikinci plana itilmesi devlet otoritesi tarafından hoş karşılanmamıştı. Uyuşturucu madde kaçakçılığı konusunda Türkiye'nin sürekli zan altına alınması ise rahatsızlık duyulan bir diğer konuydu. Özellikle İngiliz gazeteleri ve Mısır'daki basın bu konuda Türkiye'yi hedef göstermekteydi. Türk basını da bu iddiaların asılsızlığı üzerine yazılar yazmaktaydı. 1931 yılında Hakimiyeti Milliye gazetesi “Afyon Kaçakçılığı” başlığı ile bu iddiaları şu şekilde değerlendirmekteydi: Ecnebi gazetelerde özellikle de Mısır'da yayınlanan haberlerde Türkiye'nin uyuşturucu madde kaçakçılığı yaptığı iddia edilmekteydi. Avrupa'da 25 yıldan beri uyuşturucu maddelerin gayri meşru ticareti ve kullanımına karşı tedbirler aranmaya başlanmıştı. Milletler Cemiyeti kurulunca bu mesele ile iştigal etti. 1925 yılında Uluslararası İkinci Afyon mukavelesi yapıldı. Türkiye bu mukaveleye intikal etmedi. Çünkü Türkiye afyon ziraatını kısıtlamak istemiyordu. Hem ülkenin iktisadi çıkarları hem de afyondan elde edilen tıbbi maddelerin önemidir. Türkiye bu mukaveleye katılmasa da işin insani cephesini düşünerek uyuşturucu mevat imali hakkında kanun çıkarmış ve bu kanunla kurulacak fabrikaların imalatı, bu maddelerin ülkede kullanımı ve ihracı bir takım kurallara bağlanmış ve kaçakçılık men edilmişti. İstanbul fabrikalarında imal edilen afyonlu mevat ihraç edilirken hükümet sevk edileceği memleketin Türkiye'deki konsolosuna

⁶⁹ Akşam, 07 Ocak 1931, 5.

bu mevadın miktar ve nevini derhal ihbar etmekteydi. Türkiye iyi niyet göstermişti. 1930 Londra afyon ihzari konferansına murahas gönderilmişti. Ocak ayında Cenevre’de toplanan diğer iki afyon toplantılarında Türkiye temsil olunmuştu. Gazetede şu çarpıcı sözlere yer verilmişti: *“Türkiye afyon mukavelelerine iltihaktan çekiniyor değildir. Ancak afyon ziraatı ya hiç olmayan yahut pek mahdut olan bazı Avrupa memleketlerinin afyondan müstahreç mevât imalini yedi inhisarlarında tutmak istemelerini bir adaletsizlik diye telakki etmekte ve doğrudan doğruya afyon müstahsili olan memleketimizde de adil ve muhik bir imal payı tanınmasını istemektedir. Pek meşru olan bu talebimizi kabul edildiği gün meselenin beynelmilel makbul bir sureti haline doğru büyük bir adım atılmış olacaktır”*⁷⁰.

Akşam gazetesi de “Afyon Meselesi” başlığı ile okurlarını Cenevre Konsolosu Fuat Bey’in izahatı ile aydınlatmıştı. Konsolos Şevket Fuat Bey Türkiye’deki uyuşturucu maddelerin ticaretine ait vaziyeti şu suretle izah etmişti:

*“Türkiye’de uyuşturucu maddeleri imal edenler ve satanlar 24 Ocak 1918 tarihli kanun ahkâmına tabidir. Türkiye’de üç fabrika var, bunlar günde 400 kg imalat yapıyor. Bu fabrikalar Türkiye tebaasına aittir. Hükümet fabrikaların adedini çoğaltmak niyetinde değildir. Mevcut kanun mucibince Türkiye’den uyuşturucu maddelerin ihracatı ruhsatnameye tabi değildir. Mahaza ihracatın yapıldığı memleketin konsolosuna ne kadar ihracat yapıldığı derhal bildiriliyor. Bu beyanatı takip eden münakaşa esnasında 1930 senesinde Türkiye’den büyük ihracat yapıldığı Türk hükümeti tarafından bildiriliği halde ait olan memleketlerden bu miktarda ithalat yapıldığına dair tebligat varit olmadığı noktasında ısrar olunmuştur. Türkiye mümessili bu gibi sevkîyat hakkında hükümetinden malumat isteyeyeceğini vaat etmiştir”*⁷¹.

Gazeteler, Türkiye’nin afyon kaçakçılığı yaptığına dair asılsız iddialara cevap niteliğinde haberlere sıklıkla yer vermişlerdi. Bu haberlerden anlaşıldığı üzere Türk uyruğundan olmayan bazı kişiler, Türkiye’nin

⁷⁰ *Hakimiyet-i Milliye*, 9 Kânûn-ı sâni 1931, s.2.

⁷¹ *Akşam*, 15 Ocak 1931, 2.

afyon kaçakçılığı yaptığına dair yalan yanlış bilgileri Cemiyet-i Akvam'a ihbar etmişlerdi⁷². Vatan gazetesinin yayınladığı habere göre; Ticaret Odası, dış ülkelerde afyon aleyhine yapılan propaganda ve afyon ziraatını sınırlama konusunu görüşmek üzere afyon komisyonunu olağanüstü bir toplantıya davet etmişti. Bu toplantıya önemli afyon tüccarları da katılacaktı. Komisyon üyelerinden bir kişi gazeteye önemli bir beyanda bulunmuştu. Bu kişiye göre afyon ile ilgili sorun Türkiye'nin alkoloit sanayiye geçmesi ile başlamıştır. Türkiye'de bu alanda üç tane fabrikanın açılması ve başarıya ulaşılması dış devletleri rahatsız etmişti. Ecnebi tüccarlar türlü entrikalarla bu sanayiye söndürmek istiyorlardı. Bunun için yabancı piyasalar her türlü oyuna başvurmuş ve Cemiyeti Akvamı tahrik etmeye çalışmışlardı⁷³. Aynı gazetenin başka bir nüshasında Sadri Etem'in yazısına göre; bu şebeke afyon hakkında iktisadi casusluk yapmaktaydı. Amaçları ise Türkiye'deki afyon üretimine suikast yapmaktı. Bu davranış Türkiye'nin iktisadi bünyesine bir tecavüz olarak algılanmaktaydı. Bunların amacı Türkiye'yi beynelmilel afyon ittihadına sokmaktı. *"Biz Türkiye'yi kurtarmak için dışarıya mal sevk etmek istiyoruz. Bütün iktisadi faaliyetimiz, kurtuluş planımız dışarıya çok mal sevk etmektir. Buna mâni olan her tedbir, her hareket memlekete yapılan bir suikasttır. Tahakkuk ederse bu suikast ile Menemen suikastı arasında pek çok fark yoktur. Hedefi itibari ile ikisi de aynı şeyi kastediyor. Türkiye'yi geride bırakmak! Onu ölüme mahkûm etmek! İktisadi casusluk yaptıkları hakkında neşriyat yapılan adamların muhakemesi her halde Menemen hadisesi muhakemesi kadar dikkate layık ve onun kadar tamike değer bir meseledir"*⁷⁴. Gazeteler, hükümetin, afyon ve terkinin kaçakçılığı ile mücadelede en sert tedbirleri alacağını, bu işe kalkışanların en sert yasalarla yargılanacağını ve kaçakçılığı önlemek için zabıta ve gümrük muhafaza teşkilatının müşterek hareket edeceğini okuyucularına duyurmuşlardı⁷⁵.

⁷² Akşam, 11 Kânûn-ı sâni 1931, 2.

⁷³ Vakit, 11 Kânûn-ı sâni 1931, 6.

⁷⁴ Vakit, 19 Kânûn-ı sâni 1931, 5.

⁷⁵ Hakimiyeti Milliye, 25 Kânûn-ı sâni 1931, 1.

Türkiye afyon kaçakçılığı ile mücadele konusunda oldukça kararlı tutum sergilemiştir. 1950 yılına kadarki gazete haberleri incelendiğinde afyon, eroin kaçakçılığı yapan ve yapmaya çalışan şebekeler, devletin resmi memurları tarafından takip edilmiş ve etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır⁷⁶.

1950 yılında hükümet uyuşturucu madde kaçakçılığı ile baş edebilmek için yeni tedbirler almaya karar vermişti. Hükümeti buna sevk eden şey ise 1949 yılındaki kaçak uyuşturucu madde miktarının 1932 yılına göre daha fazla olması idi. 1949 yılında 293 kilo uyuşturucu madde kaçakçılığı yapılmıştı. Hükümet bunun önüne geçebilmek için mevzuatlardaki aksaklıkları göz önüne alarak yeni bir kanun tasarısının hazırlığına başlamıştı⁷⁷.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, uyuşturucu maddelerin üretimi, ithali ve satışı ile ilgili önemli yasal girişimlere ancak 1928 yılından itibaren başlamıştır. Uyuşturucu Maddelerin Sureti İmâl ve İhzarı İle Tarzı Murakabesi Hakkında (1/79) Numaralı Kanun Layihası ile devlet uyuşturucu maddelerin ihraç, imal, ithal ve satışını kontrol altına almak istemiştir. O yıla kadar bu kontrolün sağlanmaması neticesinde ülkede uyuşturucu maddeler serbestçe kullanılmış ve halkın sıhhati tehlikeye düşmüştür. Bununla birlikte Türkiye'deki yönetim uyuşturucu maddelerin serbestçe satışı ve bağımlılığın artmasını tüm insanlık açısından kabul edilebilir bir durum olarak görmemiştir. Bu nedenle uyuşturucu madde bağımlılığı, kaçakçılığı konularına eğilen ülke yönetimi bir takım yasalar oluşturmuştur. İlk adım 1928 yılında TBMM'de Uyuşturucu Maddeler Hakkında Kanun'un kabul edilmesi ile atılmıştır. Bu kanunla ülkedeki uyuşturucu madde ithal, imal ve ihracı gibi konular dönemin sağlık bakanlığının sorumluluk alanına girmişti.

⁷⁶ Bkz. *Akşam*, 7 Mayıs 1936, 3. *Akşam*, 2 Nisan 1938,3. *Ulus*, 23 Mart 1950,2.

⁷⁷ *Ulus*, 28 Ocak 1950, 2.

Söz konusu kanunun bazı maddeleri 1930 yılında bazı değişikliğe uğramış bunun sonucunda devlet, uyuşturucu maddelerin ihracı konusunda daha sıkı bir denetim gücüne sahip olmuştu. Yapılan değişikliklerle bu yıldan itibaren ihraç edilecek uyuşturucu maddeler ile ilgili envanterler devletin resmi kayıtlarında yer almıştır. Kurallara uymayanlar ise daha büyük cezalar verilmiştir.

Türkiye, afyon üretimi konusunda dünyada önemli bir pazara sahipti. Ülkedeki afyon ziraatından elde edilen kazanç ülke ekonomisi için oldukça değerliydi. Afyon üretiminin sınırlandırılması konusunda dış baskılarla maruz kalan Türkiye, afyon üretimini düşürmekten ya da uluslararası teşkilatlara üye olmaktan çekinmekteydi. Bu süreçte dış ülkeler de Türkiye'nin uyuşturucu madde kaçakçılığı yaptığına dair iddialarda bulunmuştu. Türkiye'deki yönetim bu iddiaların asılsız olduğunu kamuoyuna duyurmuş ve bu yönde gazeteler vasıtası ile propaganda yapmıştı. Yönetim, uluslararası anlaşmalara girmekten çekinse de uyuşturucu maddeler konusunda kendi içinde oluşturduğu yeni yasalarla tavrının ne yönde olduğunu dünyaya göstermiştir.

1928 yılından itibaren uyuşturucu madde üreten fabrikalar üzerinde sıkı bir denetim sağlanmış sonraki süreçte de bu fabrikalar kapatılmıştır. 1933 yılında Uyuşturucu Maddeler İhbarı Hakkında Kanun ile devlet, uyuşturucu maddeler üzerindeki oto kontrolü arttırmıştır. Devlet, uyuşturucu maddelerin üretimi, ithali ve ihracı üzerinde kendi tekeli kurmuştu. Böylece uyuşturucu maddelerin tıbbi amaç dışındaki kullanımının önüne geçilmeye çalışılmıştı. Ham afyonun Türkiye içindeki ticareti de serbest bırakılmıştı. 1933 yılında çıkarılan Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun ile de uyuşturucu maddeler konusunda yeni esaslar ortaya koyulmuştur. Zararlı İlaçların Gayri Meşru Ticaretinin Men'i ve Tecziyesi Hakkında Cenevre'de 26 Haziran 1936 Tarihinde Akdedilen Mukavelenamenin Tasdikine Dair Kanun ise 1937 yılında kabul edilmiş, Türkiye'de uyuşturucu maddeler ile ilgili uluslararası kurallar geçerli olmaya başlamıştı. Türkiye 1948 yılında Uyuşturucu Maddeler Hakkında 23 Ocak 1912 Lahey, 11 Şubat 1925, 19 Şubat 1925, 13 Temmuz 1931 Cenevre, 27 Kasım 1931 Bangkok ve 26

Haziran 1936 Cenevre Anlaşma, Sözleşme ve Protokollerini Değiştiren Protokolün Onanmasına Dair Kanun' u kabul etmişti. Böylece uyuşturucu maddeler ile ilgili uluslararası kurallar Türkiye' de de geçerli olmuştur. 1938 yılından itibaren afyon satış, fiyat tespiti ve alımı Toprak Mahsulleri Ofisine devredilmiştir. Böylece Uyuşturucu Maddeler İnhisarı İdaresinin görev ve yetkileri Toprak Mahsulleri Ofisine devredilmişti. 1950 yılında ise afyonun iç ticareti yasaklanmıştır. Ülkede iktidarın değişmesi ile beraber 1951 yılında 5759 sayılı kanun ile son satış yeri TMO olması şartıyla afyonun ülke içindeki ticareti serbest bırakıldı. Bu durum da kaçakçılık arttı. Yeni hükümet bunun önüne geçebilmek için 1953 yılında Türk Ceza Kanununun 403. Maddesinde değişiklik yapmış ve cezaları ağırlaştırmıştı.

Türkiye' de uyuşturucu madde bağımlılığı ile mücadele sağlık politikalarının bir parçası olmuştur. Vatandaşların ruhsal ve fiziksel sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen uyuşturucu maddelerin zararları dönemin gazetelerinde işlenen bir konu olmuştur. Özellikle doktorlar toplumu bu konuda bilinçlendirmek istemişlerdir. Yeşilay Cemiyeti de uyuşturucu maddelerin yaratacağı sosyal facılara dikkat çekmeye çalışmış ve toplumun, özellikle de gençlerin bu maddelerden uzak durması için çaba sarf etmiştir.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

- C.C. A. (21.05.1931). Yer: 20-33-4. Fon: 30-18-1-2.
C.C.A. (17.02.1939). Yer: 77.482.1.
C.C.A. (19.05.1931). Yer: 178.230.1. Fon:30.10.0.0.
C.C.A.(08.04.1928). Yer: 28.20.19. Fon: 30-18-11.
C.C.A.(18.10.1946), Yer:597.65.4, Fon: 490.1.0.0.

Kanunlar Dergisi(13.3.1926).C.4. Kanun No: 765,.433-436.

Resmi Gazete, 04.03.1950. S.7448,s.18015.
Resmi Gazete, 08.06.1933, S.2422
Resmi Gazete, 12.06.1930, S.1518.
Resmi Gazete, 13.3.1926, S.320.
Resmi Gazete, 21,02, 1948, S.6838.
Resmi Gazete, 24. 06. 1933,S.2435.
Resmi Gazete, 24.12.1928, S.1074.
Resmi Gazete, 31.05.1937, S.3618.
TBMM ZC (9. 03. 1925). D.II, C.XV, 73. İçtima.
TBMM ZC(23. 05. 1928). D.III, C.IV, 81. İnikat.
TBMM ZC (15.12.1928). D.III, C.VI, İ.2.
TBMM ZC (16.02.1948). C.10, B.43, Dönem:8.
TBMM ZC (31.05.1933). D.IV, C.15, İ.2,

Sürelî Yayınlar

Akşam
Cumhuriyet
Hakimiyeti Milliye
Kurun
Son Posta
Vakit
Yeni Sabah
Yeşil Hilâl

Kitap ve Makaleler

1943 *İkinci Milli Eğitim Şurasınca Kabul Edilen Ahlâk Prensipleri* (1947). İstanbul: Kader Matbaası.
Altan, S., (2019). "Cenevre Afyon Konferansları ve Türkiye'nin Tutumu", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ* 17(26), 45-70. DOI: 10.17518/canakkalearastirmalari.585340
Arslan, Y. , Katar, D. , Kayaçetin, F. ve Subası, İ. (2008). "Afyon (Opium) Alkaloidleri ve Önemi". *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi* 17 (1-2), 11-11.
Ceylan, O. (2021). "Cumhuriyetin İlk Döneminde Geleneksel Bir Ürün: Kastamonu Kendirinin (Kenevir) Tarihsel Gelişimi (1923-1950)". *Belgi* 22, 195-218.

- Çıtır, B. (2015). "Uluslararası Afyon Anlaşmalarında Osmanlı İmparatorluğu". Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi I (I), 17-47.
- Çolak, F. (2013). "Anadolu'da Afyon Ziraati ve Ticaretine Dair İzlenimler". The Journal of Academic Social Science Studies 6, 513-529.
- Erhan, Ç. (2018). Beyaz Savaş, Türk-Amerikan İlişkilerinde Afyon Sorunu. Ankara: Altınbaş Ün. Yay.(Nobel Yay).
- Hamdi, H. (1928). Sıhhi Müze Rehberi. Ankara: Yenigün Matbaası.
- Mumyakmaz, H. G. (2020). "Yeşilay Cemiyeti Ve Faaliyetleri: Bağımlılıkla Mücadele, Sağıklı ve Ahlâklı Nesiller Yetiştirme". Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi 55(1), 368-387.
- Öner, M. Z.(2010). "Türk Ceza Kanunu'nda Uyuşturucu Madde İmal, İthal ve İhraç Suçları". TBB Dergisi 88, 106-151.
- Tekin, M. (2005) "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Uyuşturucu Madde Kullanımı ile Mücadele (1920-1940)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul, .24-26
- Tezcan, D. (1982). "Uyuşturucu Madde Kaçakçılığını Önleme Tedbirleri". Ankara Ün. SBF Dergisi 37, 205-215.

İnternet Kaynakları

(<https://www.ismetinonu.org.tr/cumhuriyetin-ilk-yillarında-afyon-politikasi-1923-1934/>).(E.T. 01.12.2021)